

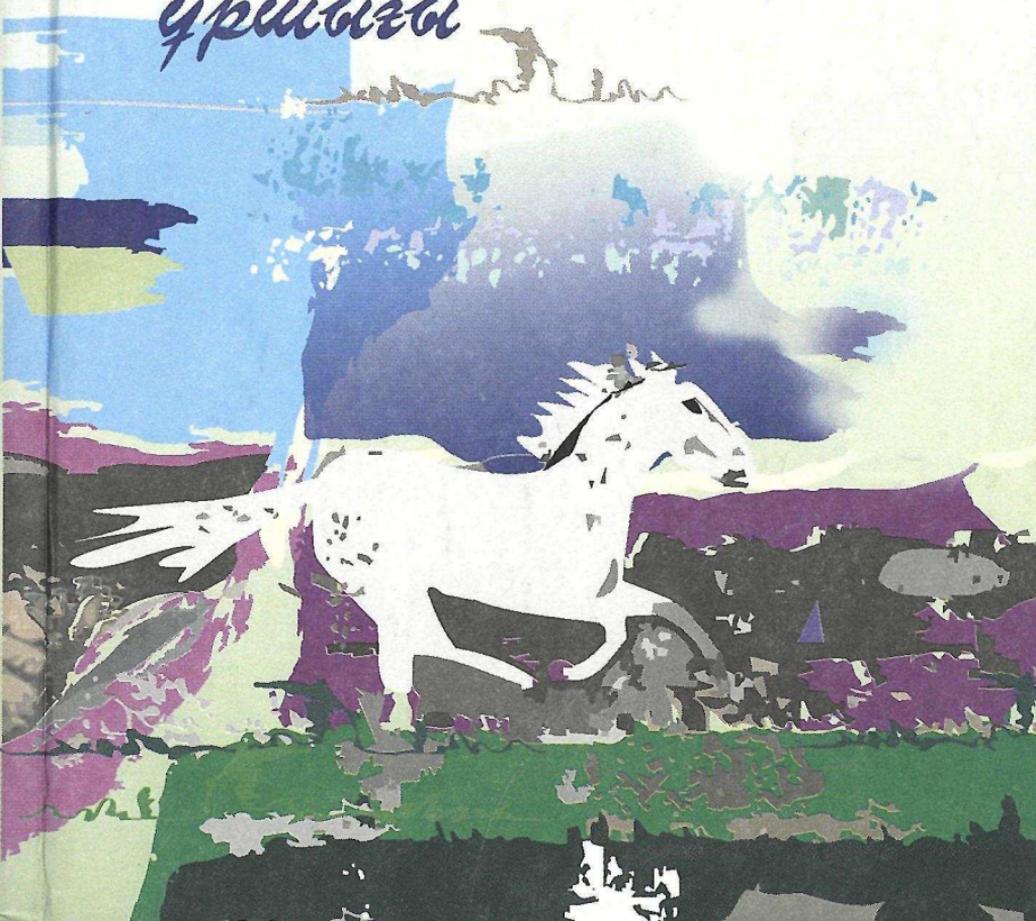
894,342-1
№21

ҚАЗІРГІ
ҚАЗАҚ
ПОЭЗИЯСЫ

Алматы
Архивы

Бауыржан Жақып

*Уақыт
ұршығы*

**Бауыржан
Жақып**

*Уақыт
ұршығы*

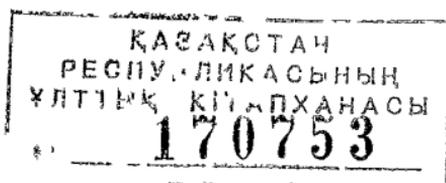
**Өлеңдер мен
поэмалар**

Алматы
«Жазушы»
2004

ББК 84 қаз 7-5

Ж 21

*Қазақстан Республикасы Ақпарат министрлігінің
бағдарламасы бойынша шығарылып отыр*

Жақып Бауыржан.

Ж 21 Уақыт ұршығы: Өлеңдер, балладалар,
поэмалар — Алматы. Жазушы, 2004 — 264 бет.

ISBN 9965-701-56-3

Бауыржан Жақып — Республикалық “Жігер” фестивалінің, Қазақстан Жазушылар одағының Мұқағали Мақатаев атындағы сыйлығының және “Дарын” мемлекеттік жастар сыйлығының, Бүкіл Түркі дүниесі ақындарының “Хазар жыр ақшамдары” фестивалінің лауреаты Жыр мұшайраларының бірнеше мәрте жүлдегері

Ұсынылып отырған жинаққа талантты ақынның кейінгі жылдар бедерінде жазған өлеңдері, балладалары мен поэмалары енгізілді. Бауыржанның туған жер, өскен ел туралы жырлары өмірдің өзін өзек еткен шынайылығымен, ұлттық бояуының қанықтығымен, жан-дүниеге рух беретін оттылығымен, коркемдік аншығының сан алуандығымен ерекшеленеді.

Ж $\frac{4702250202-077}{402(05)-04}$ кұлактандырусыз — 2004 ББК 84 қаз 7-5

ISBN 9965-701-56-3

© Жақып Б., 2004

© “Жазушы” баспасы, 2004

Тәңірінің құйған *жан нұры домбыра,*
Халқымның қилы *тағдыры домбыра.*
Күй болып гажап *төгілген домбыра,*
Еңкілдеп жылап, *егілген домбыра.*

БӘЙГЕ

Кеткенде аттар аңырап,
Қозған сәтте делебе,
Бір шайқалып шаңырақ,
Дір етеді кереге.

Төбе толы көп қазақ,
Шертеді-ай кеп күй керім,
Бірі қосып ақ боз ат,
Бірі қосып жиренін.

Мас боп жусан иісіне,
Қиқулайды бар бала.
Дала деген күйшіден,
Күй тыңдайды тандана.

Отырады шалдарың:
Алласынан сый күтіп,
Қозған кезде делебе,
Кеткісі кеп құйғытып,
Жеткісі кеп мөреге.

Бір шал жеңін түреді,
Құрып алып малдасын.
Енді бірі жүреді
Мініп алып жорғасын.

Тынса бірі тек іштей,
Қолына алып, сапысын,
Біреулері келіспей,
Дауласады ат үшін.

Жайрандаған жүзінен
Жақсылықты сезе бер,
Жайғаса қап тізіле,
Жайрандайды әжелер.

...Бара жатты сырғып-ақ,
Бара жатты құлдырап.
Айналғандай сағымға,

Сағым болып бұлдырап,
Ағалардың астында
Ағараңдап бір-бір ат.

Көкжиекте самғайды
Бір-бір сағым — нүктелер.
Солардан көз алмайды.
Тек соларды күткен ел.

Көңіл емес бәйгесіз
Қазақтардың көңілі.
Өмір емес бәйгесіз
Қазақтардың өмірі.

...Оқтай зулап кетеді.
Аянбайды шапқанда.
Өмір — жарыс екенін
Түсінгендей аттар да.

ТОБЫЛҒЫ

Саясында көде өскен,
Сайға біткен тобылғы.
Желге билеп белестен,
Ойға біткен тобылғы.

Ауылымның көп қырын,
Бұтаң басқан тобылғы.
Хош иісті ақ гүлің
Жұпар шашқан тобылғы.

Күлім қағып ақ әжем,
Күбі ыстаған тобылғы,
Таңғы саумал ауамен,
Тыныстаған тобылғы.

Мөлдір моншақ таң шығын,
Тағып алған тобылғы.
Бабам өрген қамшының
Сабы болған тобылғы.

Көктен жауған жауынға,

Қанып алған тобылғы.
Торқабықтың қолымда
Табы қалған тобылғы.

Қасиетінді сезем мен,
Шаштың тәтті иіс уыстап.
Ата-бабам ежелден,
Ет сүрлеген, күбі ыстап.

Жүрсең де отқа жағылып,
Табиғаттың сыйысың.
Жүрмін қазір сағынып,
Түтініңнің иісін.

ҚОЛТАҢБА

Күн нұры көзде ойнайтын,
Тұрғанда біздер азанда.
Бұрқыл да бұрқыл қайнайтын,
Аппақ құрт қара қазанда.

Құшағын әжем ашып кең,
Құшады бізді керім үн.
Жайрандап ағаш қасықпен,
Жалаймыз құрттың көбігін.

Ойынға бөліп назарды,
Жүретін ол бір кез еді.
Жағалап қара қазанды,
Жағалап асыл әжені.

Жылытар балғын денені,
Қос шуақ барын сеземіз.
Көктен күн сәуле себеді,
Нұр төгіп жерден әжеміз.

Ертеңгі күні ертемен,
Құрт жаяды әжем сықпалап.
Жас құрттан жейміз еркелер,
Сол дәмнен бойға құт тарап.

...Келешек бізді күтті алдан,

Келмеске сәби күн кетті.
Сол кезде сықпа құрттарда,
Қолтаңбаң барын білмеппін.

Құртыңды аңсап жаныммен,
Қолтаңбасын мен сағындым —
Аялы алақаның мен,
Салалы саусақтарыңның.

Мен — тірі, ал сен — аруақ,
Қолтаңбаң барын білесің.
Түсімде менің әр уақ,
Құрт жайып, әже, жүресің.

АҢСАУ

Мен сағынып келдім
Анамның ақ құрттарын,
Даламның ақ бұлттарын,
Туған үйдің түтінін будақтаған,
Қызыл күрең жолдарды күн қақтаған.
Ағаш — хауыздарды
Жасыл желегін аспанға атқылаған,
Мөлдір бұлақтарды
Бір-бірімен жарысып, шапқылаған.
Көлдерді мөлдіреген,
Ақ жауынға таулардың жуынғанын,
Көздері жәудіреген
Қозыларын ауылдың, құлындарын.
Жұлдыздары самсаған түнгі аспанды,
Бала күннен бірге өскен құрдастарды.
Жеңгейлерді алдымнан жыр-қақпа ашқан,
Әжейлерді әдемі сырмақ басқан.
Қарындастарды
Қос бұрымнан қатар өрген,
Қарияларды маған сан бата берген.
Інілерді таңдайы тақылдаған,
Ағаларды сөзімді мақұлдаған.
Шық қонған жапырақты,
Киелі топырақты
Сағынып келдім мен.

БЕРІКҚАРА

Бір тау бар біздің елде Берікқара,
Тұрады жақын жерден төніп қана,
Алыстан менмұңдалап шақырады,
Дегендей құпиямды келіп қара.

Қызылжал — бір қойнаудан үн қатады,
Қызарып сол бір жалға Күн батады.
Қазақтың қара өлеңін, құлақ тоссаң,
Ескен жел Қараөлеңнен тыңдатады.

Жабырқап біреуді іздеп Жал тұрады,
Бір мезет көкірегіңе ән тұнады.
Жазықта Ноха қажыға ас берілген,
Арқаның шертпе күйі тартылады.

Қалады сол жағымда Абыралы,
Аршадан әшекейін тағынады.
Ұқсатсам, сол тауларды киіз үйге,
Ақбиік — ақ орданың шаңырағы.

Жалғызтау оң жағымда қарауытып,
Мәрәмік үшқан құстан ән ағытып.
Құшағын кеңге жайып Берікқара
Тұрады жылда мені дара күтіп.

Сол бір тау барлық таудан жақын маған,
Өйткені бауырында оның жатыр бабам.
Кеудемде жыр тұтанып, сөз маздайды,
Жанымда от жанады лапылдаған.

Тасиды бойда қаным буырқанып,
Беткейі бетегелі гүлін тағып,
Кеш келсем, кешір, баба, ұрпағыңды,
Басыңды келе алмадым бұрын тауып.

Көкмайса, жасыл кілем көгалы бар,
Желпитін жанға жайлы самалы бар.
Біз келсек, қарсы алады қыран құстар,
Төмендеп, қиқу салып, жоғарылар.

Суы — бал, қайнап шыққан бұлағы бар,
Жерінің шөбі шүйгін, құнары бар.
Сөйлейтін әрбір тасы — бір шежіре,
Іздесең күнді сүйген шынары бар.

Уақыттың дауылын да, жауынын да,
Өткерген Берікқара бауырында.
Өзі жоқ болғанменен, көзіндей боп,
Бабамның жұрты жатыр тау ығында.

Тағып ап Зағи әжем сырғасын да,
Алшаңдап Жақып бабам жүрді осында.
Жарықтық ата-бабам бейіттері,
Қанша жыл бізді күтті қыр басында.

Атамның мекен еткен жерін көріп,
Қойдай боп қалың ойым төгілді өріп.
Ат, түйе асыл жүгін артып алған,
Осында түскен әжем келін болып.

Аттасам, шақырады төріне белес,
Көшеді көз алдымнан керуен елес.
Бұл сапар — бабаларға тағзым ету,
Бұл сапар — біле-білсек, серуен емес.

Аймалап айналанды самал келіп,
Ақ бұлттан кигізіпті далам бөрік.
Тау едің қасиетті, кие қонған,
Тәу еттім, Берікқара саған келіп.

Тұнығы лайланбаған атамекен,
Атыңды ғұмыр бойы атап өтем.
Аспанда Ай жаяды алақанын —
Бабалар маған берген бата ма екен.

ҚАСҚЫРДЫҢ ТЕРІСІ

Кеше ғана дала кезген, сай кезген,
Мен ұлысам, қоян қашқан, қой безген.
Түннің ішін тіміскілеп шығатын
Түн баласы көз ілмейтін айкезбе ем.

Келе жатсам, қарсақ қашқан демімнен,
Сонадайдан күс үріккен лебімнен.
Жер дөңгелеп бауырымның астында,
Аспан аунап, қабырғасы сөгілген.

Аспан аунап, қабырғасы сөгілген,
Сауырынан жұлдыздары төгілген.
Қаралы бұлт маған шағып бар мұңын,
Солқ-солқ жылап, еңіреген, егілген.

Жел жеткізіп тау мен тастың сәлемін,
Тындайтынмын ақбұлақтың өлеңін.
Ештенеден тайсалмайтын, қайтпайтын
Қара түннің қаһарманы мен едім.

Көзге түртсе түк көргісіз, қара түн
Менің жалғыз, жан серігім болатын.
Қараңғылық — қағылатын қанатым,
Екі көзім түнді жарып жанатын.
Ал ұлысам, көктен жұлдыз ағатын.

Тұмсығымды Айдың нұры аймалап,
Жапырылып жол беретін хайуанат.
“Өмір” деген — құздың басы екенін,
Құлағанда, түсіндім тек, тайғанап.

Түнді сүйген, қырды кезген арлан ем,
Кеше ғана маздап тұрып жанған ем!
...Тері болдым, керегеге іліндім.
Беу, дүние, сен не деген жалған ең?!

ҮШ ТАЛ ҮКІ

Жыр толып жүрегімнің уысына,
Келеді небір ойлар тіл ұшына.
Үйімнің төрінде тұр үш тал үкі,
Ілініп кілемнің бір бұрышына.

Қарт әжем қондырғандай биігіне,
Қадапты үкіні бас киіміме,
Нәресте кезімнен-ақ тұмар болған,
Айналып тірлігімнің түйініне.

Шілде айы. Ақпанды сағындым,
Жер-батырға ақ кіреуке кигізген
ақ қарды сағындым.
Ақ моншақ, ақ білезік тағынған,
Аққудай бақтарды сағындым.
Шілде айы. Ақпанды сағындым.
Ауылдағы ақ өлем
шақтарды сағындым.
Алысып ауыздығымен
ақ борандарға қарсы аққан,
Ат шананы сырғыта тартқан
аттарды сағындым.
Аппақ түске боялған
таңда оянғанды сағындым,
Суықта аспандап ұшқан
торғай-арманды сағындым.
Бұтаны селк еткізіп,
моншағын шашып,
Ақ қарға із сала қашқан
ор қояндарды сағындым.
Бұлқынып жатар көк мұздан
шыға алмай көлім,
Ағаштар киіп ақ шілтер
тұрар көйлегін.
Мөп-мөлдір, күміс, оюлы
айшыққа толы,
Қарашаңырақтың сағындым
қыраулы әйнегін.

ҚАРАТЕНІЗ

Армысың, Қаратеңіз көзді арбаған,
Көргенде көкейде айтар сөз қалмаған.
Саған да ат суарды-ау бір заманда,
Қаймықпай жер-жаһанды кезген бабам.

Төсінде кеме жүзді, қайық та өтті,
Құшасың құлашыңды жайып көкті.
Күн сүйген омырауыңа қарап едім,
Көзімнің нұрын толқын шайып кетті.

Қып-қызыл таң атарда құштың жалын,
Үркітіп сол жалынмен құстың бәрін.
Жатасың Күн батарда қан қызыл боп,
Өйткені талай жанның іштің қанын.

Көргенсің талай-талай қанды қырғын,
Куәсі болғаның шын сан дүбірдің.
Естисің даң-дүң үннің жанғырығын,
Дауысы құлағыңда қалды гуннің.

Таулы өлке, қарағайлы, құзды мекен,
Көрмеңіз сондықтан да бізді бөтен.
Беу, теңіз, Мысыр елін билегенде,
Бейбарыс бабам сенде жүзді ме екен.

Шашымды деміңменен желпі күнде,
Кеудемде Тәттімбет-күй шертілуде,
Жағанда көкірегін толқынға ашып,
Сан ақын жыр оқыды Жер тілінде.

Тоймайды кейде көзім қарап талай,
Төсінді жалтылдатқан жаратқан-ай!
Күндіз Күн әшекейлеп ажарыңды,
Түн болса айдыныңа қонақтады Ай.

Ұйыған қойнында — уақыт, нұр — түрінде,
Бар екен қанша маржан жыр түбінде?!
Сыйғызып сұлулық пен зұлымдықты,
Жатырсың сырыңды айтып су тілінде.

ШТОРМ

Тыныш суды құтыртып, көкті де асқақ,
Ай жанарын бұлтпенен өтті жасқап.
Аяқасты соқты да соқыр дауыл,
Астан-кестен әп-сәтте кетті бастап.

Қап-қара түн тынбастан бастар бүлік,
Қара қолы берместен аспанға ырық.
Жан дауысын шығарып жағалауға,
Толқындарды лақтырды шаштан жұлып.

Бұлт айды бауырына тарта қысып,
Сабырын түнгі дауыл сарқады ішіп.
Қап-қара боп алысты түн мен теңіз,
Екі дүлей жатқандай арпалысып.

Үрей алып қақпасын қойған ашып,
Бұлт та безіп барады, Ай да қашып.
Долы дауыл пәтшағар келді қайдан,
Түн мен теңіз жататын аймаласып.

Тыныштықтың келді де шырқын бұзды,
Суға тыныш жартасты күрт ұрғызды.
Ызы-шумен шошытып ұйқысынан,
Қалғып тұрған орманды бір тұрғызды.

Тап болған қара бұлттың қалыңына,
Түспейді жұлдыздардың жарығы да.
Қашқан Айдың сәулесі түсе қалса,
Толқындар ұқсайды оттың жалынына.

Түсіп қалған секілді кейде торға,
Өкірді алып толқындар, жай жатар ма?
Енді бір сәт дәу теңіз кетеді ұқсап,
Түн бетіне от шашқан айдаһарға.

“Міне, мына менікі күштілік”, — деп,
Толқындарды алып түн түсті бүктеп.
Түннің бетін тырнайды Қаратеңіз,
Жанталасып, жармасып ышқынып кеп.

Арпалыста үйренген бақ сынауға,
Толқын біткен ұқсайды бақсыларға.
Түн дауысы күңіреніп естіледі,
Қара аспанға қара су шапшығанда.

Ызалану, долдану — үлесі құр,
Дауылдың да қатады сілесі бір.
Түн жеңбейді, Теңіз де жеңілмейді —
Тіршіліктің бітіспес күресі бұл.

Үкіл сай менікі
 үйір киік үйірілген,
Қарлығаштар менікі
 иір жарға иірілген.
Бозала танда пыр етіп
 боз даланы оятқан
Бозторғайлар менікі
 көк төсіне күйін ілген.

Жасын жыры менікі,
 жаңбыр өңі менікі,
Жағажайдың балауса
 балқұрағы менікі.
Дөң маңдайлы, тұма көз,
 құба жазық менікі,
Жыра қазып жол ашқан
 тау бұлағы менікі.

Жылан жол да менікі,
 жұмыр жон да менікі.
Бота белес, қозы дөң,
 құлын жал да менікі.
Шаңын қағып аңыздың
 шапса озған тұлпар мен
Су төгілмес үстінен
 сұлу жорға менікі.

Ақ қайың да мойнына
 Айдың нұры асылған,
Қалмай қойған ақша бұлт
 көлеңкесі қасымнан,
Жұлдыздары шашылған,
 көзіме оттай басылған,
Ару түн де менікі
 желең төсі ашылған.

